DISSERTATIONES TRES

HERCULIS CORAZZI

Abbatis Olivetani,

Et Publici Analyſeos Profeſſoris,

In Bononienſi Scientiarum Academia Recitatae,

Eminentiſſimo ac Reverendiſſimo Domino

D. FRANCISCO

AQUAVIVAE de ARAGONIA

CARDINALI PRINCIPI

DICATAE.

EMINENTISSIME PRINCEPS

Eterum beneficiorum memoria, quae a te mihi, Princeps Eminentissime, et a tuo immortalis nominis Fratre Joanne

Hieronymo II. Hadriae Duce XV. collata sunt, tam alte inhaeret animo, ut nihil vehementius optem, quam pro rei magnitudine nonnihil rependere. Itaque et paucis ante annis eloquentissimas Sapientissimi Pontificis CLEMENTIS XI. Homilias poeticis numeris conclusas tibi dicavi; et nunc rursus aliquid affero, eo saltem nomine non exiguum, quod ad egregium et praestantissimum Praesulem Joannem Mariam Lancisium, ejusdem Sanctissimi Patris Archiatrum, maxime spectat. Habes hic Dissertationes duas de duplici clarissimi Scriptoris volumine, quod ego in hac Scientiarum et Artium Academia referre jussus sum, ad Academici nostri litteratissimi glo-

gloriam , et Bononienſium ſtudiorum utilitatem . His neſcio quid noſtrum adieci de Hetruſcis Ignibus , quod per ſe quidem leviſſimum eſt ; ſed optimarum rerum ſocietate tamquam praeſidio munitum videtur eſſe aliquid, et una cum ceteris audaciſſime accedit . Quamquam quid eſt , quod non timide ad illum accedere debeat , qui ex nobiliſſima totius Italiae familia inter ſummos Eccleſiae Proceres vocatus , Catholici Regis Orator eſt , totiuſque Hiſpaniae in Romana Curia Patronus ? Verecundiam omnem abjeciſſe putandus eſt, qui nihil veritus inſigne A Q U A-V I V A E *nomen , nihil purpurae ſplendorem , nihil tantorum munerum gravitatem, ſeſe oſtende-*

dere audet, et Principem plurimis titulis Eminentissimum compellare. Quid hoc rei sit, ego equidem non ignoro, qui tres annos domi tuae Philosophicas, et Mathematicas disciplinas professus, tantam cepi, atque animo indidi Hadriensium Principum existimationem, ut omnia jam mihi minora videantur. Sed nullum profecto esset inter varios hominum ordines commercium, si summa et absolutissima ratio cujusque ordinis haberetur. Itaque facilitate quadam, et humanitate temperari solent Principum mores, ut vel ipsi ad nos aliqua ratione descendant, vel nos ad ipsos ascendamus. Jam vides, quo tendam, Princeps Eminentissime, nec aliud mihi in

prae-

praesens reliquum est, nisi ut studia nostra tibi commendem, quae tanto in dies laetius succrescunt, quanto tu illa majore patrocinio fovebis. In quo sane nihil facies praeter veterem Majorum tuorum consuetudinem, qui omnes, quasi jure quodam hereditario, litteras litterisque deditos humanissime complexi sunt; idque decem saeculorum consensu obtinuerunt, ut AQUAVIVAE Gentis domus tamquam Musarum perfugium in florentissimo Italiae Regno haberetur. Vale.

Emin.tiae Tuae Rev.mae

Bononiae pridie Kal. Decembris 1716.

Addictissimus et Humillimus Servus
Hercules Corazzi.

De physiologicis animadversionibus

Amplissimi Praesulis

JO. MARIAE LANCISII,

SANCTISSIMI PATRIS

CLEMENTIS XI.

ARCHIATRI,

In Plinianam Villam in Laurentino detectam.

Dissertatio Prima.

SI, quo primum tempore de hac instituenda optimarum Artium Academia sub auspiciis Sanctissimi ac Sapientissimi Patris CLEMENTIS XI. actum est, futurum cogitassem, ut ego identidem dicere juberer, meamque infir-

mitatem exquisitae doctrinae viris patefacere, non tot certe votis, tantaque contentione opus hoc laboris plenissimum promovissem. Non quod onus ullum pro Patriae, ac litterarum gloria suscipiendum grave mihi videri possit, qui me totum Patriae, litterisque devovi; sed quod in hac praestantissimorum hominum corona longe praestet audire, quam audiri. Audendum tamen est, quoniam ita jubetis, et supra vires, supraque ingenium, si fieri possit, audendum. Ecce me igitur in arena: sed eo tamen hodie consilio descendi, ut qui nihil per me possum, aliena mutuer, simulque, & jussis paream, et jubentibus non indigna in medium afferam. Videlicet de illa Dissertatione dicam, quam nuper ad nos Academicus noster litteratissimus Joannes

Ma-

Maria Lancisius magni muneris loco misit: sed ita dicam, non ut res tanta, tantique Praesulis fama postulat; quis enim potest? sed ut dicentis infirmitas enixe conata patietur. Non erit, opinor, qui Lancisianis rebus meliora quaerat: nostra siqua erunt, conjunctione ipsa rerum optimarum, toleranda videri poterunt. Inscribitur itaque Dissertatio - Phisiologicae animadversiones in Plinianam Villam nuper in Laurentino detectam.

Joannes Maria Lancisius, de cujus laudibus satis est nihil dicere, quam infra dignitatem dicere, ita est philosophandi cupidus, ut nullum sibi tempus ab hoc studio vacare patiatur. Itaque etiam cum otiatur, minime otiosus est; sed solatia ipsa, et ruris delicias ad Philosophiam refert. Cum igitur in Laurentino nobilissimae

Sacchettanae Familiae agro, animi gratia esset illis ipsis diebus, quibus non rura modo, sed urbes etiam vacare solent, hoc est postremo bacchanalium tempore, quaesivit de more, quidnam commentari posset sibi jucundum, nobisque profuturum. Forte per eos dies ea Villa detecta fuerat, quae Plinii fuisse dicitur, ut ex ejus epistola decima septima libri secundi colligere est. Non poterat esse homini litteratissimo nobilius scribendi argumentum. Itaque septem prioribus hujus Dissertationis numeris praeclarum istud antiquitatis monumentum illustrat. Et quidem primum defendit Villae Dominum a Claudii Minoe irrisionibus, qui in scholiis ad ejus epistolas ridet hominem sua plus justo laudantem: deinde probat firmissimis et valde per-

spi-

ſpicuis rationibus, aedes paullo ante detectas Plinianas fuiſſe; hortaturque nobiliſſimum atque eruditiſſimum Equitem Marcellum Sacchettum, ut, edita publice loci deſcriptione, Plinium a mendacii nota liberet, et antiquum fortunatiſſimis ruderibus ſplendorem reſtituat. Paucis haec: ſed illa pluribus, quae ad philoſophicas pertinent animadverſiones. Videlicet praeterire non potuit Vir in perquirendis naturae arcanis diligentiſſimus novas illas aggeſtiones, quae circa oſtia Tiberis fieri coeperunt, longe quidem per haec tempora majores, quam olim conſueverunt. In quo ſane neſcio, utrum magis eruditionem admirer, qua nobis Tiberis curſum, totiuſque litoris incrementa, a primis uſque Romanae Reip. temporibus, ob oculos ponit, an

an vero singularem atque infinitam prope scientiam, qua nobis ostendit, unde tanta litori accessio hac aetate facta sit. Nos primam partem omittentes, quae referri non potest, nisi tota describatur, in altera consistimus. Ad quatuor igitur veluti summa capita caussas universas traducit, quibus Ostiae litus nostris temporibus magis, quam praeteritis, amplificatur. Primo, quod Tiberis per sinus, flexusque multos tortuosus excurrat. Secundo, quod variis canalibus alio derivetur, fiatque veluti multiplex. Tertio, quod ejus alveus multo latius, quam olim protendatur. Quarto, quod solum ripis proximum hac nostra aetate arari, subigique coeperit. Ex tribus primis illud efficitur, ut aquae tardius eant: ex quarto, ut aquae pluviae ex proximis agris

in

in flumen decurrentes limi vim maximam invehant. Addite his omnia sordium genera, quae hodie in Tiberim projiciuntur: addite ventorum occidentalium impetum: addite denique faucium ipsarum amplitudinem, quae undarum cursum valde minuit. Ita si illi philosopharentur, qui regendorum fluminum praecepta tradunt, seque Principibus tamquam optimos hydrostaticos venditant, minus quidem multa ineptissime scripta legeremus, minus multa videremus ineptissime facta. Neminem ego reprehendere ausim: sed tamen cum multa elapso anno de Athesi instaurando legissem, Athesimque ipsum, Serenissimae Reip. Venetae jussu, per menses quinque percurrissem, totumque ejus statum praesens considerassem, plurima inveni, nisi fallor, & cum ratione, et cum

Me-

Mechanicae legibus valde pugnantia. Quoniam vero ex iisdem caussis, ut ego quidem arbitror, litoris Ostiensis aggestiones, & Tiberis exundationes proficiscuntur, date mihi hanc veniam, Auditores, ut, quae de Athesis exundationibus multo antea cogitavi, Venetisque Patribus exposui, vobis di. judicanda proponam. Neminem vestrum ignorare arbitror, quanto sibi tortuosa flumina flexibus suis detrimento sint, modo reputare velit, quo rectius feruntur, eo magis effodere alveum suum, & in profundam deprimere altitudinem. Cum enim aquae ita se habent ac diriguntur, ut ripis parallelae sint, minoribus impedimentis detinentur, ac celerius currunt. Cum autem per sinus, flexusque feruntur, illis veluti maeandris non ipsa modo superficies altius extollitur, sed

Fi-

Filones etiam, ut appellant, in ripas incurrunt, eoque majorem impetum edunt, quo magis percusſionis momenta gravitatis momentis antecellunt. Praeterea ſatis conſtat, ideo flumina excavare ſibi alveos, quod motu ipſo aliquid corrodant, ſecumque devolvant, atque exportent. Neceſſe eſt igitur, ut vis illa, qua alveus effoditur, quae vis nihil aliud eſt, niſi aquae impetus alveum ipſum pondere ſuo comprimentis, limoſi coeni repugnantiam exſuperet: nam ſi haec illa major ſit, aut altera alteri par, nihil omnino efficietur. Id vero multo magis fieri oportet in alvei parte illa, quae ſectum, diviſumque flumen conſequitur. Praeterquamquod enim diviſione facta, aquarum curſus plurium riparum obice inhibetur, ſectiones inſuper duorum canalium dilatari

necesse est, et minui celeritatem. Quod si flumen aequo prorsus orizonte protendatur, vel exigua declivitate pendeat, alveus prope fauces altius assurget, quam procul a faucibus. Hinc ingentes illi arenae cumuli, sabulique aggeres, qui et in Tiberi offenduntur, et in Athesi, unde tam multae fieri solent in proximos agros exundationes; cum certum exploratumque sit, alveorum altitudinem et profunditatem ex faucibus dependere, quarum fundo tamquam basi superiores fluminis partes innituntur. Tiberis igitur, Athesisque flexus potissimae alluvionum caussae sunt: non tamen excludenda faucium amplitudo, quibus profecto modus esset adhibendus, et connitendum, ut, quantum res ipsa patitur, in arctius cogerentur. Et sane si praeceps atque

que

que expeditus in Mare decurrat amnis, quod fiet contractis artificiose faucibus, minus erunt altae sectiones aquarum, quae partes superiores occupant. Si vero fauces latius patebunt, quam oporteat, in tanta amplitudine minoribus aqua viribus utetur; atque ita impetus maris ex adverso validius obstabit; ac propterea fluctus pro amissa velocitate superius excrescent, fuisque finibus effusi subjectos agros inundabunt. Verum, ut quod sentio libere exponam, placet mihi caussas omnes, quibus nimia in Tiberi, et Athesi aquarum altitudo tribui solet, ad unicam referre, hoc est ad earum tarditatem ac segnitiem. Nullus enim dubitandi locus est, quin aqua fluens molem suam ita temperet ac moderetur, ut quo majori fertur velocitate, eo magis decrescat, itemque eo

magis augeatur, quo minus est impetus defluendi. Quare collocanda minime sunt inter eluviones illas, quibus nullum satis aptum remedium adhiberi potest, quaelibet fluminis incrementa; haec enim ab inferioribus impedimentis proficisci constat apertissime: quod nimirum ob pessimam amnis constitutionem, qui aut in plures quasi ramos diductus ibi fuerit, ubi minime oportebat, aut alveo, aut ostiis plus nimio ampliatus, nequeat tota illa vis aquarum per sectiones inferiores emitti, quae a superioribus demittitur. Potest etiam ideo evenire, quod totus fluminis ejusdem alveus variis inclinationibus propendeat, ut optime perspici poterit in modulis illis, quos ad harum aedium usum et ornamentum propediem efformabo. Ex his quisque plane cognoscet,

eum,

eum, qui curas ſuas et cogitationes in id confert, ut inundationes avertat, hoc eſt, ut ſectiones inferiores amnis, qui extremis ſuis partibus eſt, ut vocant, orizontalis, tantam aquae copiam deferant, quantam ex ſectionibus ſuperioribus alvei multimodis inclinati recipiunt, eum, inquam, debere artis beneficio opem ferre naturae. Quod quidem nulla ratione alia fieri poteſt, quam ſi aqua tota in unum, idemque veluti corpus coacta decurrat, fauceſque, proportione ſervata, conſtringantur. Quod ſi fiat, commodum illud conſequetur, ut aquae multo facilius maris adverſantis incurſum propellant. Etenim amnis qua exit e faucibus, tunc obſtantibus maris undis praevalet, cum magno impulſus impetu prorumpit, qui quidem impetus eo major eſt, quo majori fer-

tur

tur velocitate. Hinc etiam fiet, ut non ſolum fauces, quo omnis cura conferenda eſt, effodiantur; verum etiam decurſus aquae ſummae in eodem flumine ad orizontem minus inclinetur, ac propterea ocyus in aequor proſiliat. Si igitur Tiberis, atque Atheſis majori celeritate in mare promerent, tanta profecto non fieret litoris amplitudo ac moles, quantam fieri videmus, ut argumentis certiſſimis oſtendit litteratiſſimus Lanciſius. Etenim arenae impetu validiore in altum devectae multo longius diſſiparentur. Quod vero idem litoris augmentum utrique flumini pernicioſiſſimum ſit, nullus omnino ambigendi locus relinquitur, tum quod eorumdem linea magis magiſque producitur; tum quod alveorum inclinatio in dies magis imminuitur: unde fit, ut eorum

aquae

aquae leniore curſu, ac minore velocitate defluant. Ego vero praeter ea, quae ad Atheſim inſtaurandum vobis expoſui, optimum rei tantae illud etiam eſſe putavi, ut qua eſt aditus in mare, conſtrueretur opus trabibus, arciſque multo lapide ingeſto contextum, cujus quidem typum ac formam Sereniſſimae Reipublicae jam exhibui. Hujus porro molis illud beneficium eſſet, ut tantiſper in dextrum latus inclinata oſtium defenderet, tum a maris Adriatici profluente unda, tum a ventis, qui in fauces irrumpunt. Sed quamdiu nugis meis patientiam veſtram fatigabo? Ad Lanciſium redeo in re hydrometrica nulli ſecundum, qui de aggeſtionibus ad numerum uſque xxv. eleganter, ſciteque locutus, eos deinceps arenarum tumulos aggreditur, qui paſſim ſupra litus

emer.

emergunt, magnamque philosophandi materiam suppeditant. Sive enim consideres, quomodo ipsi tollantur, sive qua ratione tam multae plantae cum exoticae, tum etiam indigenae inde succrescant, non leve est disputandi argumentum. Sed quia alterum altero videtur esse praestantius et utilius, paucis tumulorum generationem exequitur, et in Botanica difficultate consistit. Primum igitur plantas recenset, locorumque discrimina diligentissime notat, ex quibus enascuntur; deinde duobus veluti jactis rei Botanicae fundamentis, ideo, inquit, plantas tam multas, tamque varias, cum in nova, tum in antiqua aggeratione subolescere, quod singularum semina partim ab aquis, partim ab avibus, et brutis, partim a ventis asportata nutritii succi copiam inveniant. Quodque valde

mire-

miremini, non ea tantum semina foe. cunda esse contendit, quae recens advecta sunt, sed illa ipsa, quae tri. bus, vel etiam quinque ante annis, il. luc traducta, sub arena delituerunt. Quinimmo esse quaedam ostendit, quae tam longi beneficio temporis in. digeant, donec terra illa sicca et arenosa aliqua ratione pinguescat, sin. gulisque alimenta praebere posit. Sed quid non licet magnis ingeniis? Rebus hisce omnibus tam acute, tam diligenter examinatis nihil est, ut ego quidem arbitror, quod addi possit, aut detrahi. Sed tamen liceat, veluti mantissae loco, nescio quid super. addere, per se quidem exiguum ac leve, qualia solent esse nostra, sed nihilominus ejusmodi, ut in ipsas aquas pluvias plantarum semina, vel frusta a ventis inferri patefaciat.

Menſe Majo anni 1711. cylindrum quendam vitreum cum paraſſem, cujus altitudo erat unciarum undecim, latitudo duarum, et in eo aquae pluviae diligentiſſime collectae tantum poſuiſſem, ut ad ſex cylindri uncias aſcenderet, operui magna ſane cura, et in tutiſſimo loco procul a ventis et ſole collocavi. Quarto poſt Menſe tenuiſſimum quoddam velum in aquae ſuperficie innatare viſum eſt varie textum, cujus particulae quaedam altiores erant, nitrique formam referebant. Menſe Martio anni 1712, ſed multo clarius menſe Junio, coepit in toto velo, praeſertim vero in ejus extremis partibus, quae cylindrum attingebant, viride aliquid apparere, quod in dies creſcens tam grave fiebat, ut in fundum deſcenderet, ibique conſiſteret. Subſtantia haec viri-

ri-

ridis anno denique 1713. explicuit ſeſe, tamquam membrana quaedam, per totam cylindri ſuperficiem concavam uſque ad uncias quinque, cum aqua ad uncias quatuor redacta eſſet. Duobus his annis proxime elapſis multo magis aucta eſt: nunc vero cum aqua tantum decreverit, ut vix duarum unciarum altitudinem occupet, membrana aquae ſuperficiem duabus unciis exuperat, tametſi non ubique aequaliter propter inaequalem, ut opinor, cylindri figuram. Hic porro animadvertere oportet; partes illas membranae, quae longius ab aqua diſtabant, aqua imminuta exharuiſſe, et in concava cylindri ſuperficie minuta quaedam capillamenta reliquiſſe, veluti arida virgulta, cinereum colorem referentia. Ceterum ubi membrana aquae ſuperficiem excedit, per

minutiſſimas radices cylindro inhaeret; ubi vero ab aqua ſuperatur, caret radicibus, quae ſubinde, aqua decreſcente, oboriuntur. Aqua vero ipſa, quemadmodum animadverti, ejuſdem in ſpecie ponderis ſemper fuit. Primum quidem mihi perſuaſeram, ſubſtantiam illam viridem eſſe ſpeciem quandam Muſci marini, in quo videbar mihi Plinium, ac Theophraſtum ſequi: ſed cum diligentius examen inſtituerim, Hepaticae genus quoddam cenſeo, quae a Graecis λίχην, a Latinis Lichen appellari ſolet. In quo me Galenus confirmat, qui, ſexto de ſimplicium facultatibus libro, Lichenis cujuſdam meminit, quae Muſco ſimilis eſt, ſed tamen inter plantas referri poteſt. Microſcopiis exquiſitiſſimis uſus, quae nobis beneficentiſſimus Comes Generalis Mar-

ſilli

filli donavit, saepe vidi totam illam substantiam veluti polymitum quoddam esse, hoc est alibi planam, filisque tenuissimis intextam, colorem subfuscum imitantibus, alibi prominentem per folia quaedam viridia, quae quo magis a trunco recedunt, in ampliorem figuram desinunt, et altera alteris supercubantia monticulos formant. Id totum in caussa est, Auditores, ut credam, in aqua illa pluvia semina ejus plantae fuisse, quae deinde in cylindro succrevit, nobisque apparuit, cum minime dubitari possit de illo Botanicae canone, quem in Lancisianae Dissertationis numero vigesimo octavo legimus --Nullam herbam, fruticem, aut arborem nasci usquam posse, quin aut semen, aut plantae frustum, quod seminalis plantae locum tenet, ibidem

dem inveniatur . Sed jam ad noſtrum Academicum redeamus, nucibus hiſce relictis . Diſputationem ſane mirabilem , talemque, ut nequeat eſſe niſi Lancisii, duae claudunt urbaniſſimae epiſtolae, prima Auctoris ad ampliſſimum Praeſulem Joannem Chriſtophorum Battellum Amaſeae Archiepiſcopum, et Sanctiſſimi Patris a Secretis Apoſtolicorum Brevium ad Principes; altera Battelli ad Auctorem: de quibus nihil dicam , Auditores, niſi, alteram videri mihi Plinii , alteram, Ciceronis; hoc eſt Lanciſianam Philoſophi, ſed Philoſophi elegantiſſimi; Battellianam Oratoris, ſed Oratoris ſapientiſſimi. Non eſt,ut vetuſtis temporibus invideamus. Habet aetas noſtra Bembos ſuos , Sadoletos, Muretos habet, quae horum omnium, et praeterea multorum, dicendi copiam

ac

ac ſuavitatem in uno Battello admiratur. Sed non eſt hìc locus, ut de Viris omni genere laudum longe majoribus multa dicamus. Gratulemur nobis potius de tanta ſaeculi noſtri felicitate; grateſque agamus PONTIFICI OPTIMO ac SAPIENTISSIMO, qui talia nobis exempla, in magna luce collocata, ad imitationem proponit. Fruantur diu litterae tanto Principe, fruatur diu Princeps viris tam litteratis ad magnam Romanae Sedis gloriam, Albanique Nominis immortalitatem.

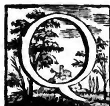

DE

DE IGNIBUS HETRUSCIS

Ad Naturae leges expensis.

Dissertatio Secunda:

QUi satis intelligerem, quam sit difficile coram vobis, Amplissime ac Litteratissime RINUCCINE PROLEGATE, Illustrissimi, atque Excelsi Patriae Patres, Auditoresque ornatissimi, pro dignitate verba facere, neque tamen laborem defugere vellem, non alia putavi ratione superiori anno dignitati me vestrae, atque hujus loci amplitudini satisfacere posse, quam si unius ex Academicis no-

 stris

ſtris Sapientiſſimi Viri Joannis Mariae Lanciſii celeberrimam Diſſertationem, quae inſcribitur - Phyſiologicae animadverſiones in Plinianam Villam nuper in Laurentino detectam - in medium afferrem. Atque in eo ita ſane ſucceſſit mihi, ut non modo veniam apud vos invenerim, ſed etiam laudem reportarim: quod captae veſtrae mentes novitate operis, praeſentique oblectatione abalienatae, ea, quae ab illo ſumpta referebam, perinde exceperint, tamquam a me excogitata tam ſapienter forent, tamque apte diſpoſita, tantaque eruditione referta. At vero hoc anno cum jam non mihi liceat alieno labore videri ſapientem, quodnam tenuitati meae ſubſidium quaeram, aut quid tandem proferam, quod ſuo merito vos habeat ſatis attentos? Equidem cum nihil tale de

in-

ingenio meo ſponderem mihi, quod tanto videretur honore dignum, quo me hodie tanta frequentia huc convenientes dignati eſtis, eam mecum ipſe rationem inivi ſubveniendi inopiae meae, ut, quando non datur doctiſſimum illum paullo ante commemoratum Virum iterum tanta cum gratia loquentem producere, ejus ſaltem ſtudia, & induſtriam, quantum quidem per meas mihi vires liceret, imitarer. Ille videlicet, ut primum ab intentiſſima opera, quam Principi noſtro Sanctiſſimo navat, reſpirare poteſt, ſecurus ac laetus ad ſua ſtatim amoeniora ſtudia recurrit, unde tantus in Academiam hanc noſtram, atque in totam litterariam Remp. eruditionis fructus ſolet exiſtere. Ad eundem ferre modum ego, quantum quidem in aſſidua publicae, privataeque

que ſcholae occupatione ſupereſt mihi temporis, et quantulum in me virium, et ingenii eſt, ad naturalium rerum ſtudium, quas mihi partes impoſuiſtis totum confero. Ac quemadmodum ille Diſſertationem ſuam, dum ruſticaretur, elaboravit; ita ego meam hanc, quam ſtatim recitabo, per vacationes autumnales itidem ruri confeci. Quo videlicet intelligatis, ne illud quidem otium honeſtiſſimum, quod relaxationis gratia concedi ſolet, a me, cauſſa utique veſtra, omni prorſus penſo vacuum praeteriri. Excipite ergo aequis auribus animiſque, quae de Hetruſcis ignibus ad naturae leges expenſis recens a me notata, atque animadverſa vobis expono, unde aliqua fortaſſe vobis lux exoriatur ad Phyſicam facultatem.

Petramala Vicus eſt dioeceſis Bono-

nonienſis, Magno Hetruriae Duci civili jure ſubjectus. Non procul ab illo quatuor ignes ex locis inter ſe diverſis erumpunt, quorum primus ab Incolis Ligneus vocatur; alter vulgo del Peglio; tertio del Montoggiolo; quartus vero, qui raro accenditur, Canidae ignis nuncupatur. Omnes ex una eademque cauſſa proficiſcuntur: et quia ignis Ligneus eſt ceterorum maximus, ad illum converti animum, omnemque laborem meum et induſtriam contuli. Hic itaque in ipſo Canidae montis dimidio ſitus eſt, qua ad orientem vergit infra ſummum ejuſdem montis verticem pedes Bononienſes tercentos ſeptuaginta octo. Exurgit ex parva rotundaque planitie, cujus diameter pedum eſt fere novem. Non ex omni hac ſuperficie exeunt flammae, ſed alia

qui-

quidem hinc, alia illinc ex variis foraminibus erumpit. Jussi primum ligone excavari alveolos quatuor dimidium pedis altos, latos pedes unum, longos decem, qui se ex ignis circumferentia ad apertam planitiem extendebant: primus quidem ad Septentrionem, ad Ortum secundus, tertius ad Meridiem, quartus denique ad Occasum vergebat. Deinde saepius in extrema alveorum parte Thermometrum posui, & animadverti eundem liquorem minore temporis spatio in alveo illo, qui Septentrionem, hoc est, qui montis Canidae verticem respiciebat, sursum attolli; quamobrem valde mihi persuadeo, caput et originem hujus ignis in montis ipsius fastigio esse, aut prope fastigium. Porro trium dierum spatio animadverti Mercurii altitudinem meridiano tempore

pore in Barometro quodam illi admodum ſimili, quod hìc ego reliqueram ab ornatiſſimo Doctore Philippo Vernizzi Alumno meo diligentiſſime cuſtoditum, lineas ſeptem inferiorem eſſe. Quamobrem (ſi tamen hujuſmodi metiendi rationi fides adhibenda eſt) Ligneum ignem plano orizontali Bononienſi mille ſexcentos et nonaginta octo pedes altiorem eſſe, mihi perſuadeo. Ad extremam ignis partem qua meridiem reſpicit, foſſam decem pedes latam, longam ſexdecim excavandam curavi, quae tribus diebus pedes ſexdecim effoſſa eſt. Hìc nihil aliud advertere potui, niſi terram, quo altius effoditur, molliorem eſſe, et oleaginoſa quadam materia magis imbutam. Hujus terrae color ſubfuſcus eſt ac cineri ſimilis; terra vero ipſa boli inſtar laevis, pinguis

guis et unguinosa, gravi pondere, substantia quadam arenosa ac tenui, qualis ferme solet esse creta sicca, sapore et odore petroleum referente. In ea fossae parte, quae igni proxima est, strepitus quidam exaudiebatur, perinde quasi subter ignem aliquis flueret amnis. Quare illico operam dedi, ut fornix fieret sex pedes latus, altus vero octo furni instar, ut sub ignem facile penetrare possem. Sed cum jam ad quinque pedes terra effossa esset, hiatus quidam factus est, ex quo magna venti calidi vis erupit, qui post triginta minutorum spatium, una cum illo, quod audiebatur, murmure, evanuit. Postero die jussi iterum scalpris ferreis fornicem excavari; sed cum scalprum quoddam offendisset lapidem, ex eo ictu scintilla quaedam excita est, quae tantum

ignis

ignis repente accendit, ut totum fornicem, et foſſam, non ſine eorum, qui aderant, periculo, occupaverit. Sciendum eſt, Ligneum ignem, de quo verba facimus, extingui poſſe, iterumque accendi, ſiquis fomitem aliquem, aut exilem facem admoveat, quae ſtatim (ut prorſus in pulvere pyrio uſu venire ſolet) omnem ſuperficiem, ex qua exit ignis, incendit. Igitur juſſi primum hunc ignem extingui, mox circa ipſum quadratum in planitie deſcripſi, cujus ſuperficies pedum eſſet centum et quadraginta quatuor. Locus iſte magna virium contentione, & improbo labore excavatus eſt, propter lapides multos, qui paſſim occurrebant, pedeſque duos et viginti effoſſus eſt. Hìc quoque deprehendi, quo altius ligones agebantur, eo magis terram liquore illo, de quo

ante diximus, imbutam esse : Ego e. quidem ignis hujus originem me deprehendere posse sperabam; quinimmo omnes illius loci incolae idipsum pro certo habebant; sed illa ipsa nocte, & proximis subinde diebus tanta decidit pluviae copia, ut, fossis jam aqua nimia repletis, incoeptum opus prosequi nequiverimus. Postquam ego discessi, imbresque delapsi exhaurere, ignis denuo ab incolis accensus est, qui ad me scripserunt, numquam antea tam ingentem fuisse; ideoque magis magisque eorum opinionem confirmari, qui ignis istius caput et fontem non nimis alte latere putant. Igneam hanc terram attente exploravi non oculis tantum, sed etiam microscopio: et primum quidem partem quandam abscidi sectione ad orizontem parallela, ma-

gnam-

gnamque pororum copiam deprehendi, e quibus humor quidam petroleo similis emanabat. Eam deinde secui perpendiculariter ad orizontem, variisque mihi pori (qua quidem in re non mediocri affectus sum voluptate) arborum ramis, nervorum, venarumque truncis omnino similes sese obiecerunt. Terra haec neque temporum vicissitudine, neque pluviarum copia suum amittit colorem. Sub dio posita odorem, suamque illam unguinosam pinguedinem diu servat: sed paullatim amittit utrumque. Bernardus Nunzi, cui Capreni Ecclesia et Paroecia commissa est, dignus enimvero, quem sibi ceteri animarum Pastores, velut insigne omnium virtutum exemplar, ante oculos ponant ad imitandum; qui in difficili illo et operoso munere ita

agit, quaſi de Caelo miſſus; qui annuos proventus, quantumvis tenues, partim in Eccleſiae ornamentum impendit, partim pauperibus erogat; qui populum ſibi concreditum ad veram Chriſti ſcientiam ſine intermiſſione informat; qui denique diu noctuque aegrotos inviſit, eiſque neceſſaria omnia liberaliſſime impertitur; is, inquam, identidem cum eorum aliquo, qui ſibi maxime cordi ſunt, et eſſe debent, Chriſtiana dogmata explicans (o vere felicem beatamque vitam!) ad Canidae montem ſe confert, flammaſque illas incredibili voluptate notat, et obſervat. Is mihi narravit flammam hanc aliquando eſſe majorem, aliquando minorem. A menſe Martio anni 1713 uſque ad Martium anni 1714 fuit exigua ſemper et exilis: a Martio vero anni

1714 usque ad Martium anni 1715 ita crevit, ut hyberno tempore anni praeteriti sese ad quinque pedum altitudinem erexerit. Postquam vero ego terram illam effodi, ad septem usque pedum altitudinem pervenit; quae quidem post hominum memoriam summa est et maxima. Quo tempore ibi fui cum liquor in Thermometro ad lineam crescebat, statim se flamma ad pedis dimidium extollebat; quae proportio, et analogia, a me notata diligenter, perpetua fuit. Cum eurus vel pluvia imminet, flamma extollitur. Quamquam mons ille multis anni mensibus nive operitur, tamen tellus, quae ignis circumferentiae proxima est, septem pedum intervallo tota apparet. Flamma semper ardet, nisi assiduis effusisque imbribus, aut ventis vehementissime

flan-

flantibus extinguatur. Venti porro ejus odorem petroleo similem pedes circiter quadraginta diffundunt. Ego vero, ut de re hac certior fierem, terrae hujus partem non mediocrem accepi, eamque in tepidam aquam multoties conieci, unde liquoris drachmas duas petroleo similis expressi. Insuper terrae hujus portionem misi Clarissimo ac honestissimo Viro Marco Antonio Laurenti in hoc Scientiarum Instituto Chimicae Artis Professori, quam ipse Lucretio Bonzi Alchimistae nostro praebuit. Cepit hic terrae illius libras tres, totidemque uncias, et cum aliquantum trivisset, posuit in retorta, seu vitreo alembico lutea tunica armato, quem in furno reverberii collocavit, ejusque collo vas vitreum addidit, juncturis bene clausis diligenterque compactis.

In-

Inde ignem ſuppoſuit, ut ajunt, primi gradus; tum aliquanto poſt gradus ſecundi, unde fluidam materiam lacti perſimilem eduxit. Igne vero poſt duas horas aucto, albeſcentes fumi in vaſe apparuere, qui trium horarum ſpatio vas ipſum obnubilantes circumvolarunt; deinde vero in turbidum laticem evaſerunt. Duas rurſus horas hic ignis duravit; nihil tamen interea accidit animadverſione dignum. Lignis autem admotis, vapores nihil priorum diſsimiles ſunt excitati; ſed brevi dilabentes diſtillationi finem impoſuerunt. Cum vaſa refrixiſſent, latex quidam ſubturbidus unciarum quinque, et drachmarum ſex apparuit, odorem ſaporemque levem petrolei referens, paullum ad ſalſedinem vergentem. Hujus liquoris nonnullae ſtillae in ignem

con-

conieꝺtae ipſum extinguebant; tenuem petrolei odorem exhalantes. Aliae vero cum ſpiritu vitrioli admixtae parvo aeſtu efferveſcebant, neque ſuperius, neque inferius, tum in ipſa efferveſcentia, tum poſt quidquam ſeparantes. Quin etiam pellucidae factae ſunt petrolei odorem paulisper retinentes. In alia quadam ejuſdem liquoris portiuncula cum ſal volatile ſiliquarum poſitum eſſet, bullulae quaedam apparuere, nihilque praeterea. Cum ſal quoque armoniacum infuſum eſſet, auxit paullum petrolei odorem. Ipſe demum liquor in oleum tartari iniectus eſt, multaſque horas ſupernatavit. Cum ex fornace retorta educta eſt, terra, quae in illa inventa eſt, partim ſubfuſca apparuit, partim etiam rubra, quod conſumpto paullum retortae fundo,

ad

ad eam uſque flamma penetraſſet. Acidis ſuper infuſis efferbuit, quemadmodum ſolent alcalica omnia. Haec in igne, igneaque terra cenſui animadverſione digna. Jam vero ad alia tranſeamus. Ignis hic ligneus numquam triginta pedibus ex loco, ubi ardet, longius ſe extendit, quindecim propius, quindecim remotius a montis Canidae vertice, eandem ſemper viam tenens. Non procul duo torrentes fluunt aquam dulcem ſalubremque deferentes. Primus eſt ad Orientem, alter ad Meridiem, diſtantque ille quidem 109 paſſus, hic vero 180. Pecora a paſcuis huic igni proximis non abhorrent. Ibi ego collegi varias plantas flammarum vicinitate ſemiuſtas; hoc eſt Cardum Sylveſtrem; Gramen Aculeatum, quod Graecis ἀγρώστις; Plantam quandam ſimillimam Polio a Dioſ-

coride descripto, caulibus teretibus et albis, flore et capitellis Polio similibus, non sine aliquo odore; Morsum Diaboli; Symphytum Petraeum ramis subtilibus, capitellis, et frondibus thymo similibus. Sed illa ceterarum pulcherrima fuit, quae a Graecis σάγμς, ab Italis Lanaria nuncupatur. Haec colorem nigricantem praeseferebat, ramos teretes habens sex foliis ornatos, folia vero ipsa partim nigra, partim rubra. Hae plantae radices agunt in terram illam oleosam, et ex ea nutriuntur. Denique animadverti, per loca igni proxima identidem reperiri Idola, et numismata. Bernardus Nunzj, qui rebus antiquis mirifice delectatur, affirmat, nulla inveniri numismata primis Imperatoribus vetustiora; eumque priscarum gentium morem fuisse, ut

talia

talia quaedam in ignes illos conjicerent; quapropter, inquit, ignium antiquitas non videtur esse major anno ab Orbe condito 3917, quo tempore Imperatores rei Romanae potiti sunt. Equidem pace ornatissimi ac religiosissimi Viri dictum velim, ex iconibus, Idolis, ac numismatibus, quae ibi reperiuntur, nihil de horum ignium vetustate affirmari posse arbitror duabus potissimum de caussis. Nam primum si numismata, et Idola in ignes coniici consuevissent, non passim per agros dispersa reperirentur ad 300 usque passus, sed apud ignes ipsos dumtaxat. Deinde cuilibet igni proxima essent, non per illud tantum spatium determinata, quod inter ignem Ligneum, et alterum del Peglio intercedit. Itaque existimo verosimilius, cum non procul hinc Hetruscorum Arx fuerit celeber-

rima, quae hodie dicitur Capreni Arx ad quam multa praelia commissa sunt, ut est apud Historicos, simul cum humanis corporibus numismata, et Idola ibidem humata fuisse. Ego tria tantum numismata reperi, duo quidem Constantini Magni, tertium vero Constantii ejus filii: aliud insuper argenteum reperit Nepos Plebani del Peglio, me praesente in quo haec legebantur - Thaddeus Primus Pepulus Princeps Bononiae - quod ego Amplissimo Domino Marchioni Joanni Paulo Pepulo Maecenati optimo donavi. Si per valetudinem licebit, rursus me proxima aestate in montes illos conferam, in quibus multa sane praeclara sunt, & cognitione vestra dignissima. Interim vero haec qualiacumque aequi bonique facite, nec reputetis, quid vobis afferri debeat, sed quid a nobis afferri possit.

DE

DE PESTIS BOVILLAE *HISTORIA*

Ab Illustrissimo ac Reverendissimo Praesule

JO. MARIA LANCISIO

EDITA.

Dissertatio Tertia.

I quoties doctissimus Praesul Joannes Maria Lancisius eruditas lucubrationes in lucem edit, toties id mihi oneris impositurí e-

stis

ſtis,N.N., ut eas in hoc ampliſſimo loco referam, vereor, ne major viribus provincia ſit, pluraque ille ſcribere pro ſua incredibili foecunditate poſſit, quam ego referre. Vix annum elapſum eſt, ex quo praeclariſſimam de Villa Pliniana Diſſertationem in conſpectum veſtrum attulimus, & pro virili commendavimus, cum rurſus volumen alterum mole non exiguum, rerum vero copia, ſtili elegantia, & ſententiarum gravitate maximum expendere jubemur, & ad hujus Academiae utilitatem per ſumma capita vobis exponere. Parendum enimvero vobis,quoniam ita neceſſe eſt, parendum, Auditores; ſed illud ante denuncio,Lanciſiana opera ejuſmodi eſſe, ut recitari debeant, non referri. Nihil eſt otioſe dictum, nihil quod paucioribus dici poſſit; ſed tamen quoniam

ita ratio poſtulat, et uſus referendi, conabor quantum fieri poterit, omnia in anguſtum coercere, et de quibus potius dicat, quam quae dicat enarrare. Illud vos etiam atque etiam oro, Auditores ſpectatiſſimi, ut hodierna die non me quidem dicere, ſed Lanciſium putetis; eoque ſilentio et attentione audiatis, quam Philoſophus toto orbe celeberrimus promeretur.

Quamquam egregius Vir ſatis multa ad Orbis, et litterarum utilitatem facit, cum nobis ſapientia, & induſtria ſua vitam ſervat optimi ac ſapientiſſimi Principis; tamen qui numquam ſatis ſibi ſatisfacit benefaciendo, novas in dies lucubrationes meditatur, ac ſcribit, quibus homines a multorum morborum labe, egregie docendo, defendat. Is eſt libri hujus

jus ſcopus, quem in praeſentia prae manibus habemus. Nihil enim praeterea continet, quam Hiſtoriam quandam Peſtis Bovillae ab origine uſque repetitam, ut ſi quando homines ſimili calamitate vexentur (quam ego votis omnibus, precibuſque averto) multa conſilia, multaque praeſidia, in hoc quaſi Theſauro parata reperire poſſimus, quibus vel graſſanti, vel imminenti morbo facile ſuccurramus. Tres enim in partes volumen totum diviſum eſt ad magnam quandam perſpicuitatem; in quarum prima, quae toto illo tempore Romae, & in finitimis Oppidis contigerint, continentur; in altera opportuniſſima decreta ad remedium promulgata; in tertia denique phaenomena, ſigna, cauſſaeque foediſſimae peſtilentiae. Sed jam primam aggrediamur.

To.

Totius hiſtoriae initium viſum eſt doctiſſimo Viro ab Hungarico illo Bove repetere, qui in Italiam anno 1711 advectus eſt. Ita enim facile morborum genus omne ſuperatur, ſi cauſſa princeps inveniri poſſit, atque convelli. Hinc in Latium tranſit, oſtenditque firmiſſimo argumento, Mercatorum avaritia factum eſſe, ut lues illa, quae intra Venetos fines ſeſe non exiguo tempore continuerat, in Campaniam primum, deinde in Agrum Romanum irrepſerit. Hic vero habetis, Auditores, primum Sanctiſſimi Patris conſilium ad luem teterrimam propulſandam. Ubi enim triſtiſsimum nuncium accepit, ſtatim Cardinalium, et Praeſulum ornatiſſimorum conventum habuit, ut ea omnia dicerentur, ac fierent, quae in rem graviſsimam convenirent. Non opus eſt ſingula

commemorare . A capite tertio ad nonum usque prudentissima habentur edicta tum ad pietatem, tum ad Politiam, tum ad artem Medicam pertinentia , quae incredibilem incomparabilis Principis vigilantiam declarant. De nono vero, ceterisque quid dicam? Cum tot, tantaeque per totum Latium pecoris strages ederentur , valde timuimus, ne ad extremam inopiam veniretur, magnoque cum rei frumentariae detrimento inculti agri destituerentur . Sed Dei Optimi Maximi providentia factum est, ut calamitosissimum tempus in felicissimam CLEMENTIS XI. aetatem incideret, qui sua quadam non facile laudanda, multo vero minus imitanda cura et liberalitate , impendentia mala, timoremque omnem a suis Civitatibus ac finibus propulsaret . Infinita

nita prope ſunt, quae a nobis referri poſſent in rem hanc, ſi cuncta referre neceſſe eſſet; excuſſae multorum ſententiae, & optima quaeque probata; pecuniae indigentibus diſtributae; boves e ſaluberrimis locis importati; agricolatio juſſa; agrorum cenſus habitus; denique omnia tentata, omnia proviſa, quae tentari, ac provideri ad tot populorum ſalutem, et incolumitatem poterant.

Singula haec ita diligenter perſequitur doctiſsimus Lanciſius, tanta perſpicuitate, et orationis nitore explicat, ut oculis prope ipſis conſpiciantur. Sed cum in aratione praeſertim conſiſtat, & omnia referat, quae hac de re a ſapientiſsimis Viris propoſita ſunt, et ab optimo ac Sanctiſsimo Patre juſſa, rogamus, obteſtamurque Auditores noſtros, ut ea

ipsi per se legant, et attente considerent, habituri nobis gratiam non sane levem, quod praeclarissimum et utilissimum locum ostenderimus. Lites itidem inter agrorum dominos, et colonos obortae referuntur, & judicia, quibus sublatae sunt; regulae ad tollenda pastorum de pascuis certamina; edicta de re gravissima; denique praesidia omnia, quibus foeda contagio depulsa est, & res frumentaria restituta. Ex quibus omnibus facile colligent posteri nostri, ad hujusmodi calamitates avertendas, primum quidem tollendum esse commercium omne ejus pecoris, quod laborat; deinde vero cadavera celeriter sepelienda; tum ex finitimis regionibus extra periculum positis armentorum mercatores alliciendos; denique antevertendum consi-

lio

lio operaque omni arationis tempus, si morbus in boves invaserit.

Sed jam ad partem alteram properemus, quam multo brevius absolvemus, quoniam nihil continet, nisi edicta ipsa, de quibus in parte prima mentio facta est. Visum est itaque Viro perspicacissimo Summi Pontificis, Sacrae Consultae, ac Ministrorum sanctiones integras edere, ut simul omnes curam, & vigilantiam attentissimi Principis agnoscant, simulque veluti exempla proposita habeant ad remedia in gravissimis periculis comparanda. Diligentia haec saeculo nostro maxime probari coepit, quo nihil fere narrari solet, nisi certissimis documentis comprobetur: quod nisi majores nostri fastidio quodam omisissent, haberemus profecto exquisitissima antiquitatis monumenta ad

mul-

multarum rerum hiſtoriam, et eruditionem illuſtrandam. Neque vero confuſe, ut pro tempore, & cauſſarum ratione edita ſunt, decreta exhibet Hiſtoricus noſter, ſed pro illa perſpicuitate ingenii, quae in ſcriptis ejus ubique elucet, in duas claſſes diſtribuit, in quarum prima ea exſcribit, quae ad prudentiam optimi Pontificis, in altera quae ad ejus incredibilem ac prope divinam liberalitatem referuntur; ut ex illis quidem appareat, quomodo peſtilentiam arcuerit; ex his vero, quomodo rem frumentariam, & agrorum cultum reſtituerit. Verum haec legenda ſunt, non referenda. Ad partem tertiam gradum faciamus.

Sed hactenus quidem Hiſtoricum audiſtis; deinceps Philoſophum ac Medicum excipite. Videtis, opinor,

nor, hanc esse provinciam ejus: etsi enim nulla est litterarum pars, in qua non egregie versetur, in philosophicis tamen et Medicis rebus veluti regnat, totiusque Italiae consensu princeps est. Praeterquamquod nullius paene frugis censenda sunt, quaecumque in prima et altera parte afferuntur, nisi morbi hujus natura, caussae, effecta, et curandi rationes explicentur. Caput primum eruditionis plenissimum est, non ex prophana solum, sed etiam ex sacra Historia petitae. Ostendit enim genus hoc calamitatis minime novum esse, sed priscis temporibus familiare fuisse ex Livio, Plutarcho, Columella, Eginardo, & pluribus annalibus; ubi illud praesertim animadvertendum est, Ethnicos populos in hujusmodi periculo, tamquam omnium maximo, novos ritus, novaque sacrificia

ficia inſtituiſſe, Deoſque ſuos, quoquo tandem modo poſſent, placaviſſe. Certe morbus eſt ejuſmodi, ut cum nulla humana diligentia ſanari poſſe videatur, homines altius convertat, jubeatque a Superis ipſis peculiarem quandam opem poſtulare. Hanc in rem Eclogam S. Severi non inelegantem affert, unde apparet, bovillam peſtem, ſaeculo quarto per omnem Europam ſevientem, non ſine miraculo eſſe depulſam. Sed quia non defuerunt, qui morbum hunc aetate noſtra graſſatum veram peſtem fuiſſe negarent, hoc ipſum in altero capite perſequitur, et varia luis ſigna ac ſymptomata elegantiſſima deſcriptione recenſet. Et ne quid nobis deſiderandum relinqueret, celebrem illam et philoſophica meditatione digniſſimam quaeſtionem omittere noluit, cur pe-

ſti-

ſtiferum miaſma boves tantummodo afflaverit. Difficultati reſpondet Hippocrates lib. de Flatibus numero octavo; ſed ejus verba & pauci intellexerunt, & nemo adhuc ſatis apte explicavit. In hoc tota vertitur reſponſio, quod *corpus a corpore, natura a natura differat*; ſed quomodo id fiat, híc opus, híc labor eſt. Juvat Interpretis noſtri explicationem totam deſcribere, vobiſque rectiſſime judicantibus ſubiicere, ut ex parvo quaſi ſpecimine intelligatis, quid hoc voluminis ſit, quod vobis commendo - Aer, inquit, ſecum defert, ſuſpenſaque habet innumera, diverſaque corpuſcula, itaut quae ſpiritum ducunt animantes, eadem ſimul hauriant ſemina, quae deinde per corporis vias, & canaliculos permeantia pro cujuſque corporis textura, & humorum

temperatione, mixtioneque cum illis non idem efficere consueverunt. In aliquibus enim ita solidas partes extimulant, ac vellicant ob figurarum, viarumque dissimilitudinem; ita fluidas miscent, atque perturbant, quod alia sibi similia corpora motu cieant, ut funditus illas immutent. Praeterea ob viarum, & tubulorum corporis diversitatem cum aere, potu, vel cibo hausta corpuscula, multis modis percolata, atque disposita longe dissimiles succos efficiunt, aut noxios scilicet, aut salubres-. Quid excogitari potest acutius, aut nitidius explicari? Id porro exemplis a plantarum diversitate petitis egregie confirmat. Quemadmodum enim dulcibus & innoxiis plantis in eadem telluris area amarae & veneficae adnascuntur, quod iidem habitus, iidemque succi

di.

diverſis plantarum tubulis excepti diverſas naturas induant; ita eadem corpuſcula a diverſis animalibus hauſta, pro varia ſolidarum partium textura, & liquidarum temperatione, varios, ſibique contrarios effectus edunt. Per haec abſoluto tertio capite, in quarto eventa recenſet obſervatione digniſſima, quae fieri tum in hominum, tum in boum peſte conſueverunt, rationeſque affert, cur Veſpillones, graſſante in ceteros morbo, facile evadant; cur boves pingues facilius laborent; cur modo bubalorum vituli ſalvis matribus, modo matres ſalvis filiis interire ſoleant. Sed, ut ante dixi, properandum eſt.

Jam enim eo veniamus oportet, ubi doctiſſimus Vir hujus contagionis cauſſas explorat. Ut hoc ordine praeſtet, primum quidem aliorum opinio-

nes refellit, tum ſuam in medium affert, atque confirmat. Forte per ea tempora rumor increbuerat, inſectum quoddam, Bupreſtin nomine, totius cladis auctorem eſſe, jamque in populi animis praeſenti calamitate ſollicitis, opemque undeunde ſperantibus fidem invenerat; nec defuit qui ad ipſum Pontificem ſummum de re hac libellum afferret. Negotium ſtatim ad Academicum noſtrum, tamquam ad judicem, delatum eſt; qui in conventu apud illuſtriſſimum & honeſtiſſimum Bancherium Bupreſtis cauſſam egit, et ab omni non ſolum crimine, verum etiam ſuſpicione beſtiolam iſtam luculentiſsima oratione defendit: primum, quod nemo unus in agro Romano Bupreſtin deprehenderit; deinde, quod Bupreſtis venenum contagione non contrahatur; deinde, quod tantus eſ-

ſe

ſe nequiverit Bupreſtium numerus, ut boves quatuor ſupraviginti millia interfecerint; deinde, quod armenta non pauca, obſepta & munita cuſtodiis, communem morbum evaſerint, cum tamen contra Bupreſtin, aligerum animal, nullae cuſtodiae valeant; tum quod credibile non ſit, Bupreſtin nocuiſſe bobus, ceteris vero animalibus pepercisse; denique, quod nullum ex iis ſignis apparuerit, quae Bupreſtis venenum efficere ſolet. Bupreſtis fabulam ſatis eliminatam altera fabula excepit. Quidam enim totius morbi cauſſam in vermem quendam prope cranium in naribus latitantem conferebant, & pharmaca etiam proponebant, quibus adhibitis excuti poſſet. Alii non unum, ſed plures vermes comminiſcebantur, a quibus veluti ſcabies quaedam contagione propagata ori-

retur. Utrosque lepidissime refellit; sed cum posterioribus maxime humaniter agit, quippe amicis, & de re litteraria optime meritis.

Jam vero ad caput octavum pervenimus, ubi de suo ipse sensu bovillae pestis caussam exponit, viasque aperit, per quas in animalium corpora irrepit. Id nihil est aliud, quam peculiare quoddam particularum genus minutissimarum, quae summa pernicitate praeditae citissime ac vehementissime feruntur; & cum bovem attigerint, nares primum, os, & oculos vellicando penetrant, deinde in nervos, & sanguinem per pulmones, & stomachum illabuntur; postremo partium omnium tam solidarum, quam fluidarum texturam et temperationem irritando, atque arrodendo labefactant. Haec porro ut explicata lucu-

culentius haberemus, epistolarem Dissertationem adiecit, quam Italice scriptam ad ornatissimum et doctissimum Praesulem Antonium Mariam Borromaejum, e Theatinorum illustrissima ac religiosissima Familia, paucis ante annis miserat. In tres omnino partes dividitur: in prima agit de morbi genere, quaeritque, novum ne sit, an antea cognitum, quove nomine appellatum; in altera caussam inquirit, a qua profluxit, & quomodo in hanc brutorum speciem casu, eventuque vario propagatum sit; in tertia, quae curandi ratio, & praecavendi adhibenda sit, ingeniosissime ostendit. Non est pluribus opus, cum ante editionem hanc, Venetiis primum, deinde Neapoli in lucem prodierit, & in omnium manibus versata sit. Siquid ex ore vestro, Auditores optimi, coniicere pos-

possum, id unum expectatis, ut gravissimi morbi remedium aliquod proponatur: sed ingenue fatetur honestissimus Vir, inter remedia plurima ubique usurpata, omnino nullum certum ac specificum inventum esse; sed pleraque exitialia fuisse, paucissima innoxia. Quo igitur confugiendum? Scilicet primum quidem Dei Optimi Maximi auxilium exorandum, qui unus boves et jumenta servare potest; deinde vero sani atque integri boves ab aegris omnibus, atque adeo a rebus aliis simili tabo contaminatis separandi, ac defendendi. Hoc ipsum remedium antiquis temporibus usurpatum est: hoc Columella, Gesnerus, Fracastorius, & sexcenti commendarunt; hoc experientia, quae pluris quam Medici, Scriptoresque omnes facienda est, aetatibus omnibus confir-

firmavit. Hac de caussa in capite ultimo monita quaedam continentur, quibus non jam aegri sanentur, sed sani cura et diligentia defendantur. Utinam haec attentissime legantur, & animis hominum altissime defigantur; ut quoniam, fato nescioquo rerum humanarum, hujusmodi calamitates omnino abesse non possunt, quam minimum tamen propagentur.

Ad libri calcem appendix est ejusdem Auctoris de equorum lue, quae in Latio grassata est anno 1712, ubi totius morbi historia, judicium, & remedium exponitur. Sed quia haec quoque semel, & iterum edita est, omnibusque notissima, plura dicere supersedeo. Jam enim fortasse de opere toto nimium dixi, quam oporteat, quod nihil dixerim pro rei dignitate. Sed id tamen, ut spero, di-

dicendo obtinui, ut Lancisianam lucubrationem tanto magis homines admirentur, quanto ex me clarius intelligunt, tanti Viri sensa, nisi ab ipso, explicari non posse.

FINIS.

Vidit D. Franciſcus Aloyſius Barelli Barnabita Congreg. Cler. Reg. S. Pauli Sanctiſſimae Inquiſitionis Conſultor, & in Eccleſia Metropolitana S. Petri Poenitentiarius pro Eminentiſſimo, & Reverendiſſimo Domino D. Jacobo Cardinali Boncompagno Archiepiſcopo Bononiae, & Principe Sac. Rom. Imp.

IMPRIMATUR.

Fr. Thomas Maria Caneti Provicarius Sancti Officii Bononiae.

BONONIAE

M DCC XVII

Typis Julii Roſſi, & Soc.
ad Vexillum Roſae.
Superiorum permiſſu.

